

Beata Molo

Bezpieczeństwo zaopatrzenia energetycznego w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec

Kultura i Polityka : zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie nr 8, 90-105

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Molo*

BEZPIECZEŃSTWO ZAOPATRZENIA ENERGETYCZNEGO W POLITYCE ZAGRANICZNEJ I BEZPIECZEŃSTWA NIEMIEC

Streszczenie

Zapewnienie stabilnych i trwałych dostaw paliw kopalnych jest celem polityki bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Aby osiągnąć ten cel, Niemcy kierują się nie tylko rachunkiem ekonomicznym, lecz także podejmują działania w ramach polityki zagranicznej, intensyfikując dialog i kooperację z producentami, państwami leżącymi na szlakach tranzytowych tych surowców oraz konsumentami. Służą temu wizyty zagraniczne kanclerz federalnej i ministrów federalnych, uwzględnianie problemów energetycznych podczas konsultacji międzyrządowych, w ramach dwustronnych komisji i grup roboczych oraz bezpośrednie wsparcie udzielane niemieckim firmom zaangażowanym w projekty energetyczne za granicą. Rząd federalny angażuje się również w działania na rzecz bezpieczeństwa energetycznego w Unii Europejskiej, wspiera projekty międzynarodowych instytucji oraz pozainstytucjonalne formy współpracy w tym zakresie.

90

Słowa kluczowe

Bezpieczeństwo energetyczne, bezpieczeństwo zaopatrzenie energetycznego, polityka bezpieczeństwa energetycznego, zagraniczna polityka energetyczna.

✦

Wstęp

Problem zapewnienia bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego stanowi obok konkurencyjności i spełniania wymogów ochrony środowiska naturalnego ważny cel polityki energetycznej państwa.

* **Beata Molo** – doktor, adiunkt w Krakowskiej Akademii im. A. Frycza Modrzewskiego, autorka kilkunastu artykułów i współautorka trzech książek (Międzynarodowe stosunki polityczne, red. E. Cziomer, Kraków 2008; Międzynarodowe bezpieczeństwo energetyczne w XXI wieku, red. E. Cziomer, Kraków 2008; Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku. Wybrane problemy, red. E. Cziomer, Kraków 2010). Swoje podstawowe badania koncentruje na problematyce niemieckiej w wymiarze politycznym i gospodarczym, ze szczególnym uwzględnieniem polityki bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. W kręgu zainteresowań badawczych znajduje się również problematyka bezpieczeństwa energetycznego UE, Polski i Rosji oraz bezpieczeństwo ekologiczne.

W Niemczech działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego (*Verorgungssicherheit*) traktowane są również w kategoriach polityki zagranicznej (*Aussenpolitik*) i bezpieczeństwa (*Sicherheitspolitik*) (por. Müller 2005; Grewe 2006; Staffelt 2008). Zapewnienie dostaw surowców energetycznych jest kluczowe dla rozwoju Niemiec, zaś dywersyfikacja źródeł dostaw energii stanowi element konstytuujący zagraniczną politykę energetyczną (*Energieaussenpolitik*). Co więcej, istotą zagranicznej polityki energetycznej Niemiec jest wykorzystywanie w działaniu tych środków, które służą zabezpieczeniu importu energii pierwotnej.

Należy zauważyć, że w Niemczech zarówno w debacie publicznej, jak i wielu opracowaniach pojęcie bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego/bezpieczeństwa dostaw jest stosowane częściej niż termin bezpieczeństwo energetyczne (*Energiesicherheit*) (zob. Frondel, Schmidt 2008: 8-14). Przy czym oba pojęcia są często używane zamiennie. Na użytek niniejszego artykułu bezpieczeństwo energetyczne/bezpieczeństwo zaopatrzenia definiowane jest jako niezawodność dostaw przy ekonomicznie uzasadnionym poziomie cen i zachowaniu wymaganych parametrów jakościowych oraz warunków ochrony środowiska (por. Böske, Rentz 2008: 18-23; Defilla 2007: 38; Nye 1981: 227-238).

Celem opracowania jest syntetyczne przedstawienie problemu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw surowców energetycznych jako konstytutywnego elementu w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec oraz wniosków wynikających stąd dla Polski, z uwzględnieniem uwarunkowań i wyzwań bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego Niemiec oraz instrumentów polityki zagranicznej w dziedzinie energii na płaszczyźnie dwu- i wielostronnej.

91

Ogólne uwarunkowania i wyzwania bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego Niemiec

Poniżej zostaną przedstawione niektóre wskaźniki bilansu energetycznego Niemiec, tj. struktura mieszanki energetycznej, stopień zależności od importu surowców energetycznych oraz poziom dywersyfikacji dostawców energii. Są to bowiem podstawowe czynniki wpływające na proces uwzględniania kwestii zapewnienia dostaw energii pierwotnej w polityce zagranicznej Niemiec.

W strukturze zużycia nośników energii w Niemczech dominują paliwa kopalne: oleje mineralne – 34,9%, w tym przede wszystkim ropa naftowa, oraz gaz ziemny – 21,9%. Natomiast udział węgla kamiennego

go i brunatnego wyniósł w 2009 r. łącznie 22,3%, odnawialnych źródeł energii – 8,7%, zaś energii jądrowej – 11% (BMWi 2010a).

Powyższa mieszanka energetyczna jeszcze przez dłuższy okres czasu stanowić będzie podstawę zaopatrzenia energetycznego Niemiec, ulegając istotnym zmianom w perspektywie średnio- i długookresowej. Pomijając szereg kwestii szczegółowych, należy podkreślić, że zmiany w strukturze zużycia energii pierwotnej związane będą przede wszystkim z rozwijaniem odnawialnych źródeł energii i przedłużeniem okresu eksploatacji niemieckich elektrowni jądrowych o 8 lub 14 lat, w zależności od ich wieku – ostatnia siłownia zostanie wyłączona w 2036 r.

Około 40% zapotrzebowania na energię pierwotną Niemcy pokrywają z własnych źródeł. Węgiel brunatny i odnawialne źródła energii są najważniejszymi krajowymi nośnikami energii pierwotnej. Ze względu jednak na znaczenie ropy naftowej i gazu ziemnego dla zaspokojenia potrzeb energetycznych oraz niewielkie własne wydobycie tych surowców – w 2009 r. odpowiednio 3% i 13% – Niemcy są zależne od ich dostaw z zagranicy. Znaczący udział ropy naftowej i gazu ziemnego w bilansie paliw pierwotnych zmniejsza samowystarczalność energetyczną Niemiec i lokuje ją wśród państw o średnim poziomie bezpieczeństwa dostaw w Unii Europejskiej – w 2007 r. zależność Niemiec od importu surowców ogółem wyniosła 58,9%, w przypadku ropy naftowej – 94,3%, gazu ziemnego – 80,6% (Eurostat 2009: 18 i n.).

92

Charakterystyczną cechą importu gazu ziemnego do Niemiec jest koncentracja na źródłach zaopatrzenia w Europie Zachodniej i Rosji. Wynika to głównie z dostępności i bliskości rynków wydobycia. Wśród dostawców wyodrębnia się trzy wiodące kraje: Rosję, Norwegię i Holandię, na które przypada łącznie ponad 90% ogółu importu surowca. Natomiast import ropy naftowej podlega w znacznym stopniu dywersyfikacji głównych kierunków dostaw do Niemiec. Na siedmiu największych dostawców paliwa przypadło w 2009 r. ponad 80% importu, w tym na: Rosję 35,4%, Norwegię 14,1%, Wielką Brytanię 10,7%, Libię 8,4%, Kazachstan 7%, Azerbejdżan 4,3%, Nigerię 3,7% i Syrię 2,7% (AGEB 2010: 11).

Wielkość konsumpcji, ograniczone rodzime źródła ropy naftowej i gazu ziemnego, a w efekcie zwiększająca się zależność od importu tych surowców stawia Niemcy przed następującymi wyzwaniami i zagrożeniami: rosnące światowe zapotrzebowanie na surowce energetyczne w krajach rozwijających się – głównie w Chinach i Indiach; wahania cen energii w dłuższej perspektywie; zagrożenia przesyłu ropy naftowej i gazu ziemnego w przypadkach ataków terrorystycznych bądź konfliktów wewnętrznych; niestabilność polityczna

państw eksporterów i państw tranzytowych; powrót do „surowcowego nacjonalizmu” przez niektórych producentów, jak np. Rosję, z upaństwowieniem wydobycia surowców energetycznych przy równoczesnym wypieraniu zachodnich koncernów z istniejących bądź nowych projektów naftowo-gazowych oraz wykorzystywaniem gazu ziemnego i ropy naftowej jako instrumentów nacisku politycznego bądź ekonomicznego (zob. Dirmoser 2007).

Zapewnienie stabilnych i trwałych dostaw paliw kopalnych jest celem polityki zagranicznej i bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Realizacja tego celu wymaga podejmowania działań o charakterze politycznym zarówno w relacjach dwustronnych, na poziomie Unii Europejskiej oraz w ramach pozaunijnych form współpracy wielostronnej.

Miejsce bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego Niemiec w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa – niektóre aspekty

Rosyjsko-ukraiński kryzys gazowy z początku 2006 r. i jego implikacje w postaci ograniczenia dostaw surowca dla niektórych państw członkowskich UE spowodował zmiany w percepcji problemu bezpieczeństwa energetycznego przez Niemcy. Przede wszystkim w federalnym ministerstwie spraw zagranicznych dostrzeżono, że kwestia bezpieczeństwa energetycznego jest nie tylko elementem globalnej polityki gospodarczej i ekologicznej, lecz staje się również ważna dla polityki bezpieczeństwa w XXI wieku.

O powyższym świadczy wystąpienie federalnego ministra spraw zagranicznych Franka-Waltera Steinmeiera podczas monachijskiej konferencji na temat polityki bezpieczeństwa 5 lutego 2006 r., w którym zauważył on, że ograniczone zasoby paliw kopalnych i problemy w dostępie do energii powodują, że bezpieczeństwo energetyczne będzie w XXI wieku integralnym elementem światowego bezpieczeństwa. Ponadto Steinmeier zaakcentował konieczność sprostania tym strategicznym wyzwaniom przez niemiecką politykę zagraniczną i bezpieczeństwa (Steinmeier 2006a). W podobnym tonie wypowiedział się on w artykule opublikowanym 23 marca 2006 na łamach „Handelsblatt” podkreślając, że bezpieczeństwo energetyczne oznacza bezpieczeństwo zarówno producentów, krajów tranzytowych surowców energetycznych, jak i konsumentów (Steinmeier 2006b). Natomiast w przemówieniu podczas drugiego szczytu energetycznego rządu federalnego 9 października 2006 r. uwypuklił konieczność wzmocnienia, w kontekście dywersyfikacji źródeł dostaw paliw kopalnych, współ-

pracy z Norwegią, państwami Afryki Północnej oraz Azji Centralnej. Zauważył też, że ważnym czynnikiem jest kooperacja energetyczna w globalnej skali i zaakcentował potrzebę stworzenia międzynarodowej instytucji, w prace której powinny być zaangażowane także kraje rozwijające się (Steinmeier 2006c).

Problem bezpieczeństwa energetycznego jest jednym z zagadnień, które zostały poruszone w opublikowanej 25 października 2006 r. *Białej Księdze. W sprawie bezpieczeństwa Niemiec i przyszłości Bundeswehry*. W dokumencie zapisano: „Strategiczne znaczenie dla przyszłości Niemiec i Europy posiada pewne, zrównoważone i odpowiadające wymogom konkurencji zaopatrzenie energetyczne. (...) Wzrastające uzależnienie Niemiec i Europy od kopalnianych nośników energii wymaga intensyfikacji dialogu i kooperacji między krajami producentów, tranzytowymi oraz odbiorców i gospodarką. Dla bezpieczeństwa energetycznego istotne znaczenie posiadają dywersyfikacja źródeł energii, rozbudowa krajowych źródeł energii odnawialnych, zrównoważona mieszanka energetyczna, jak również redukcja potrzeb energetycznych przez oszczędne i efektywne wykorzystanie energii. Ponadto musi być zachowane bezpieczeństwo infrastruktury energetycznej” (Weissbuch 2006: 22). Wobec powyższego należy zauważyć, że Bundeswehra może zostać użyta do zabezpieczenia szlaków transportu surowców energetycznych (rurociągi, drogi morskie). W tym kontekście można przywołać fakt, że żołnierze Bundeswehry biorą/lub brali udział w misjach w tych krajach i regionach, z których pochodzą lub są transportowane surowce energetyczne (Bliski i Środkowy Wschód, Sudan, Kongo itp.).

94

O wadze uwzględniania problemu bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego w polityce zagranicznej, a w pewnym sensie także ciągłości tego procesu niezależnie od rządzących kolacji świadczy stosowny zapis zawarty w umowie koalicyjnej podpisanej 26 października 2009 r. przez CDU, CSU i FDP (Koalitionsvertrag 2009: 30). Działania w ramach zagranicznej polityki energetycznej powinny służyć wspieraniu niemieckich przedsiębiorstw i znaczących projektów infrastrukturalnych (np. Nord Stream, Nabucco, LNG, Desertec).

23 marca 2010 r. federalny minister ds. gospodarki i technologii Rainer Brüderle przedstawił w Berlinie dokument *Ofensywa w stosunkach gospodarczych z zagranicą (Außenwirtschaftsoffensive)*. Znalazł się w nim zapis mówiący o potrzebie uczynienia zaopatrzenia w energię głównym filarem stosunków gospodarczych z zagranicą oraz rozwijania zagranicznej polityki energetycznej (BMWi 2010b: 7).

Reasumując, w procesie formułowania i kształtowania polityki zagranicznej w dziedzinie energii do najważniejszych celów należy zapew-

nienie i dywersyfikacja źródeł dostaw oraz rozbudowa dialogu z producentami, krajami tranzytowymi i konsumentami. Dla porządku wymieniń należy również rozwijanie odnawialnych źródeł energii i zwiększanie efektywności energetycznej oraz wspieranie transferu niemieckiego know-how w tym zakresie (zob. www.bundesregierung.de).

Instrumenty polityki zagranicznej w dziedzinie energii

a) na płaszczyźnie dwustronnej

Zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw paliw kopalnych służą m.in. wizyty zagraniczne kanclerz federalnej i ministrów federalnych, uwzględnianie problemów energetycznych w ramach konsultacji dwustronnych rządowych oraz w ramach bilateralnych komisji i grup roboczych, bezpośrednie wsparcie udzielane niemieckim firmom przy projektach energetycznych za granicą (Bundesregierung 2008: 38-39). Nie bez znaczenia są również tzw. strategiczne partnerstwa z ważnymi dostawcami paliw kopalnych do Niemiec.

Poniżej zostaną krótko omówione najważniejsze zagadnienia i formy współpracy Niemiec z głównymi partnerami w dziedzinie energii, tj. z Rosją, Norwegią, państwami środkowoazjatyckimi, krajami afrykańskimi, Indiami i Chinami.

Istotnym czynnikiem warunkującym rozwój współpracy Niemiec i **Rosji** są wzajemne powiązania energetyczne w zakresie dostaw surowców energetycznych. Niemcy są najważniejszą odbiorcą rosyjskich surowców energetycznych, głównie ropy naftowej i gazu ziemnego, zaś Rosja jest największym dostawcą tych paliw na rynek niemiecki. W celu praktycznej realizacji „strategicznego partnerstwa gospodarczego” w 2000 r. została powołana strategiczna grupa robocza ds. współpracy gospodarczej i finansowej (*Strategische Arbeitsgruppe für Wirtschaft und Finanzen*), która miała się zajmować konkretnymi projektami, także w sektorze energetycznym. Co istotne, w ramach tej grupy w 2008 roku zostały utworzone podgrupy „Efektywność energetyczna” (*Energieeffizienz*) i „Budownictwo i komunalna gospodarka mieszkaniowa” (*Bau und kommunale Wohnungswirtschaft*). Przedmiotem ich zainteresowania jest współpraca gospodarcza przy zastosowaniu efektywnych energetycznie technologii.

W pogłębianie współpracy energetycznej z Rosją zaangażowane są zarówno niemieckie koncerny, jak i władze federalne Niemiec. Wielokrotnie w ramach dwustronnych konsultacji międzyrządowych starano się uwzględnić interesy niemieckich koncernów związane z

przedsięwzięciami w rosyjskim sektorze energetycznym. Przykładowo podczas niemiecko-rosyjskich konsultacji międzyrządowych 14-15 października 2007 r. w Wiesbaden wśród podpisanych porozumień bilateralnych była ostateczna umowa o zakupie przez niemiecki koncern E.ON 47% akcji rosyjskiej elektrowni OGK-4. Z kolei na zakończenie niemiecko-rosyjskich konsultacji międzyrządowych, które odbyły się w Petersburgu w dniach 1-2 października 2008 r., przedstawiciele E.ON-u oraz Gazpromu podpisali porozumienie dotyczące udziału niemieckiego koncernu w eksploatacji syberyjskiego złoża Južnorusskoje, które ma zaopatrywać gazociąg Nord Stream.

Jednym z tematów rozmów w trakcie wspomnianych wyżej konsultacji w 2008 r. była efektywność energetyczna. W ich trakcie odbyło się spotkanie niemiecko-rosyjskiej strategicznej grupy roboczej, podczas którego podjęto decyzję o współpracy w dziedzinie zwiększania efektywności energetycznej rosyjskiej gospodarki.

Kwestia efektywności energetycznej zyskała na znaczeniu we współpracy Niemiec i Rosji, o czym świadczy fakt podpisania w czasie dwustronnych konsultacji międzyrządowych 16 lipca 2009 r. w Oberschleißheim pod Monachium umowy powołującej do życia rosyjsko-niemiecką agencję RuDEA (Russisch-Deutsche Energie-Agentur). Natomiast w trakcie konsultacji międzyrządowych 14-15 października 2010 r. w Jekaterynburgu zawarto kilka porozumień międzyresortowych, w tym porozumienie o pogłębianiu współpracy w obszarze efektywności energetycznej, które zawiera m.in. listę priorytetowych projektów na rzecz zwiększenia efektywności energetycznej w Rosji (BMWi 2010c). W ramach konsultacji międzyrządowych odbyło się również Forum Efektywności Energetycznej, w którym udział wzięli wysocy rangą przedstawiciele rosyjskiej i niemieckiej gospodarki.

Strategicznym partnerem energetycznym Niemiec jest również **Norwegia**. Jej znaczenie wynika z wysokiego udziału w niemieckim imporcie gazu ziemnego i ropy naftowej. Ponadto w projekty w norweskim sektorze energetycznym zaangażowane są niemieckie koncerny. Szczególne znaczenie ma ich udział w nowym zakładzie skraplania gazu w Snøhvit oraz na obszarze wydobywania ropy naftowej Snorre.

Uzupełnienie ścisłej współpracy energetycznej między firmami i rządami obu państw stanowi „Partnerska Katedra” (*Partnerlehrstuhl*), której pomysł pojawił się w 2006 r. i skryształizował się w czasie rozmów przedstawicieli uniwersytetu technicznego Clausthal i uniwersytetu Stavanger. Katedra została utworzona 18 czerwca 2009 r., a współpraca w zakresie badań nad energią w koncentruje się na następujących zagadnieniach: efektywność energetyczna, sieci dystrybucji, magazynowanie energii, czyste technologie węglowe, zdecentralizo-

wane wytwarzanie prądu na bazie odnawialnych energii i użytkowanie podłoża geologicznego (eksploracja, produkcja oraz magazynowanie ropy naftowej i gazu ziemnego, geotermia, składowanie CO₂) (więcej na stronie internetowej: www.auswaertiges-amt.de).

Ważnym regionem z perspektywy Niemiec jest **Azja Centralna**. Pomijając szereg kwestii szczegółowych, należy podkreślić, że zaangażowanie Niemiec w tym regionie datowane jest na początek lat 90. ubiegłego wieku. W ostatnich kilku latach zauważalne jest szczególne nasilenie aktywności Niemiec ze względu na określone interesy polityczne i gospodarcze, w tym również w dziedzinie energii. W przypadku **Turkmenistanu** instrumentem polityczno-gospodarczej współpracy na płaszczyźnie rządowej jest robocza grupa ds. gospodarki i handlu (*Arbeitsgruppe Wirtschaft und Handel*), której pierwsze posiedzenie odbyło się 26 maja 2009 r. Powołanie grupy uzgodnili w lutym 2008 r. federalny minister gospodarki Michael Glos i turkmeński prezydent Gurbanguła Berdymuchammedow. Szczególne znaczenie z punktu widzenia Niemiec ma współpraca w sektorze energetycznym. Turkmenistan dysponuje rezerwami gazu ziemnego i z tego względu zyskuje na znaczeniu w kontekście dążeń do dywersyfikacji źródeł dostaw i szlaków transportu.

Liczącymi się partnerami we współpracy energetycznej są również **Kazachstan** i **Azerbejdżan** – ważni dostawcy ropy naftowej na rynek niemiecki. Intensyfikacji relacji z Azerbejdżanem i Kazachstanem służą bilateralne grupy robocze, odpowiednio – niemiecko-kazachska rządowa grupa robocza ds. gospodarki i handlu (*Deutsch-Kasachische Regierungsarbeitsgruppe Wirtschaft und Handel*) oraz niemiecko-azerska rządowa grupa robocza ds. handlu i inwestycji (*Deutsch-Aserbaidshansische Regierungsarbeitsgruppe Handel und Investitionen*).

Wymiernym efektem wsparcia aktywności niemieckich firm w Azji Centralnej jest porozumienie RWE z Turkmenistanem podpisane 15 lipca 2009 r. odnośnie warunków zagospodarowania złóż gazu znajdujących się na części turkmeńskiego szelfu Morza Kaspijskiego – Blok 23. Niemiecki koncern nabył prawo do eksploracji szelfu przez 6 lat i możliwość prowadzenia wydobywania na złożu przez kolejnych 25 lat. W tym miejscu warto wspomnieć również o podpisanym 10 marca 2010 r. przez RWE i azerską kompanię SOCAR liście intencyjnym odnośnie opracowania układu o poszukiwaniu i warunkach wydobywania gazu ziemnego i ropy naftowej z azerskiej części Morza Kaspijskiego.

Z kolei główną przesłanką partnerstwa energetycznego Niemiec i **Nigerii** jest komplementarność interesów oraz potencjałów ich sektorów energetycznych. Nigeria potrzebuje wsparcia przy rozbudowie sektora energii elektrycznej (zwiększenie wydajności elektrowni oraz

pojemności dystrybucyjnej), Niemcy poszukują możliwości zwiększenia bezpieczeństwa zaopatrzenia, przede wszystkim w gaz ziemny. Ważne jest w tym kontekście uzyskanie przez niemieckie przedsiębiorstwa dostępu do zasobów gazu i dostaw surowca w postaci skroplonej, LNG, od 2014 r.

Partnerstwo energetyczne z **Marokiem** zostało natomiast zainicjowane podczas wizyty ministra spraw zagranicznych **Guido Westerwellego** w **Rabacie 16 listopada 2010 r.** **Rozbudowa relacji politycznych i gospodarczych z Marokiem jest uzasadniona z uwagi na wiodącą rolę tego państwa w rozwijaniu odnawialnych źródeł energii w Afryce Płn. Rząd federalny udziela Maroku wsparcia finansowego w tym zakresie, w szczególności zaś wspiera wykorzystanie energii słonecznej. Z perspektywy Niemiec ważna jest w tym kontekście inicjatywa Desertec (AA 2010).**

Niemcy współpracują również z **Egiptem w zakresie odnawialnych energii i efektywności energetycznej. Projekty są realizowane przez egipsko-niemiecki wysoki komitet ds. energii odnawialnych, efektywności energetycznej i ochrony środowiska (Ägyptisch-Deutsche Hohe Komitee für Erneuerbare Energien, Energieeffizienz und Umweltschutz).** W tym miejscu warto odnotować, że Niemcy kooperują także z Ugandą, Kenią, Madagaskarem, RPA, Senegalem i Mali oraz wspierają wszelkie uzasadnione ekonomicznie projekty w dziedzinie energii.

Inną formą współpracy Niemiec nie tylko z krajami-dostawcami, lecz także ważnymi konsumentami energii, jak Indie i Chiny, są dwustronne fora energetyczne bądź ds. współpracy gospodarczej, również w dziedzinie energii, służące omawianiu i inicjowaniu projektów w tym zakresie.

Niemiecko-indyjskie forum energetyczne (Deutsch-Indisches Energieforum) zostało powołane przez kanclerz Angelę Merkel i premiera Indii Manmohana Singha w kwietniu 2006 r. W jego ramach w 2008 r. pracę rozpoczęły trzy podgrupy zajmujące się następującymi kwestiami: zwiększenie efektywności energetycznej elektrowni opalanych paliwami kopalnymi; zdecentralizowane wytwarzanie prądu na bazie biomasy i innych odnawialnych źródeł; projekty mechanizmu czystego rozwoju (CDM) w sektorze energetycznym. Podczas forum energetycznego 1 listopada 2010 r. zdecydowano o poszerzeniu niemiecko-indyjskiej współpracy o grupę roboczą ds. współpracy badawczej w sektorze energetycznym (*Arbeitsgruppe für Forschungszusammenarbeit im Energiesektor*) (BMWi 2010d).

Kwestie energetyczne są również integralnym elementem niemiecko-chińskiego forum ochrony środowiska (Deutsch-Chinesisches Umweltforum), w ramach którego spotkania są organizowane od 2000 r. Do zakresu tematycznego

*togo forum należą odnawialne energie i efektywność energetyczna. Regularnie odbywa się również niemiecko-chińskie forum ds. współpracy gospodarczej i technologicznej (Deutsch-Chinesisches Forum für wirtschaftliche und technologische Zusammenarbeit), w ramach którego funkcjonuje grupa robocza ds. energii. W trakcie wizyty kanclerz Angeli Merkel w Chinach w lipcu 2010 r. oba kraje wyraziły wolę ustanowienia regularnych konsultacji międzyrządowych odbywanych raz w roku. Kanclerz Merkel towarzyszył federalny minister środowiska Norbert Röttgen, co należy interpretować jako potwierdzenie szczególnych niemieckich interesów odnośnie ścisłej kooperacji z Chinami w zakresie ochrony środowiska, efektywności energetycznej i odnawialnych energii. Co więcej, polityka energetyczna i ochrony środowiska jest centralnym punktem podpisanego w czasie wizyty *Kommunique* (Bundesregierung 2010).*

b) na płaszczyźnie wielostronnej

Rząd federalny angażuje się na rzecz celów polityki energetycznej, tj. trwałości, konkurencyjności i bezpieczeństwa dostaw nie tylko na płaszczyźnie dwustronnej, lecz także w ramach Unii Europejskiej oraz wspiera inicjatywy i projekty międzynarodowych instytucji oraz pozainstytucjonalne formy współpracy.

Niemcy jako największy konsument energii i importer paliw kopalnych w UE odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu unijnej polityki i bezpieczeństwa energetycznego. Szczególnie w okresie przewodnictwa w Unii Europejskiej w pierwszej połowie 2007 r. zaangażowały się w forsowanie własnej koncepcji polityki energetycznej UE. W dniach 8-9 marca 2007 r. na spotkaniu Rady Europejskiej w Berlinie przywódcy państw członkowskich UE przyjęli plan działań na lata 2007-2009. Bez wątplenia za sukces Niemiec należy uznać fakt, iż udało się uzgodnić pakiet działań Unii Europejskiej, szczególnie w zakresie wspierania rozwoju odnawialnych źródeł energii i podnoszenia efektywności energetycznej, który był zgodny z priorytetami niemieckiej prezydencji.

Co istotne, w okresie prezydencji Niemiec przyjęto *Strategię dla Azji Centralnej* będącą przejawem niemieckiej aktywności na rzecz wzmocnienia współpracy UE ze środkowoazjatyckimi producentami gazu ziemnego. W dokumencie podkreślono, że dostawy gazu z regionu mają „specjalne znaczenie dla UE” i ustanowiono priorytety współpracy w latach 2007-2013. Strategia wzywała do regularnego dialogu w sprawach energetycznych między UE i Azją Centralną zarówno w kwestii współpracy technicznej, jak i rozwoju nowych rurociągów z regionu, zwłaszcza korytarza Morze Kaspijskie-Morze Czarne-UE (The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership 2007). Waż-

ny w tym kontekście jest dla Niemiec projekt gazociągu dostarczającego gaz ziemny z regionu kaspijskiego – Nabucco.

Niemcy reprezentują stanowisko, że w perspektywie bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego UE szczególną rolę odgrywają relacje energetyczne UE i państw członkowskich z państwami trzecimi. Do głównych celów zewnętrznej polityki energetycznej UE zaliczają rozwijanie dialogu z producentami, konsumentami i państwami tranzytowymi surowców energetycznych za pomocą różnych instrumentów oraz form współpracy, w szczególności zaś wynegocjowanie z Rosją nowego porozumienia PCA, także w dziedzinie energii, w oparciu o zasady Karty Energetycznej. Niemcy poszukują alternatywnych do rosyjskich źródeł i szlaków transportu gazu ziemnego, podkreślają konieczność inwestycji w rozbudowę infrastruktury zarówno wewnątrz UE, jak i połączeń z krajami trzecimi (m.in. terminale gazu skroplonego, rurociągi).

Problem energii znalazł się w centrum uwagi przewodnictwa Niemiec w grupie G8 w 2007 r. W zaprezentowanym 24 maja 2007 r. na forum Bundestagu przez kanclerz Merkel programie prezydencji ważnym punktem była efektywność energetyczna. Podkreślono w szczególności konieczność ożywienia współpracy technologicznej z krajami progowymi dla zwiększenia efektywności energetycznej w świecie (Bundesregierung 2007). Pomijając szereg kwestii szczegółowych, należy podkreślić, że w czasie niemieckiej prezydencji w G8 ustanowiono grupę roboczą ds. energii, która się zajmuje przede wszystkim kwestią bezpieczeństwa energetycznego, odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej w zarządzaniu budynkami i produkcji energii elektrycznej.

W tym miejscu warto również wspomnieć, że Niemcy w ścisłej kooperacji z Hiszpanią i Danią powołali 26 stycznia 2009 r. w Bonn International Renewable Energy Agency (IRENA) oraz zaangażowali się w jej rozbudowę. To pierwsza organizacja międzynarodowa, która swoją działalność koncentruje wyłącznie na problemie odnawialnych źródeł energii. Jej cel stanowi wspieranie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, co jest istotne z uwagi na ogromny potencjał odnawialnych energii i ich relatywnie mały udział w konsumpcji energii pierwotnej w wymiarze globalnym. O randze Niemiec na forum IRENA świadczy i ten fakt, że Bonn zostało wybrane na siedzibę Centrum Innowacji IRENA (IIC) (zob.: www.irena.org).

Podsumowanie i wnioski dla Polski

Niemcy postrzegają bezpieczeństwo energetyczne przede wszystkim w kategoriach ekonomicznych. Z uwagi jednak na żywotne znaczenie bezpieczeństwa energetycznego dla funkcjonowania państwa niemieckiego istotne są także implikacje dla polityki bezpieczeństwa.

Szczególne znaczenia w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec w dziedzinie energii w perspektywie średnio- i długookresowej nabierają dwie kwestie. Po pierwsze, Niemcy są zmuszone intensyfikować kooperację w wymiarze regionalnym i globalnym, aby móc zapewnić trwałość polityki energetycznej. Dotychczasowa polityka opierająca się przede wszystkim na partnerstwie energetycznym z Rosją wydaje się być niewystarczająca. Dlatego też Niemcy, aby zapobiec jednostronnej zależności energetycznej, podejmują w ramach polityki zagranicznej wysiłki na rzecz dywersyfikacji źródeł zaopatrzenia energetycznego. Po drugie zaś, muszą aktywnie uczestniczyć w procesie zastępowania paliw kopalnych przez odnawialne źródła energii. Integralnym elementem polityki zagranicznej i bezpieczeństwa powinno być systematyczne identyfikowanie głównych wyzwań i zagrożeń w tym zakresie oraz pogłębianie aktywności Niemiec na forum międzynarodowym.

Jakie wnioski dla Polski wynikają z powyższych rozważań?

Na początku należy podkreślić, że w Polsce największy udział w zużyciu energii pierwotnej mają węgiel kamienny i brunatny. Zapotrzebowanie na te paliwa pokrywane jest w blisko 100% z krajowych zasobów. Natomiast większość dostaw ropy naftowej (ponad 90%) i gazu ziemnego (ok. 70%) pochodzi z importu, przy czym z Rosji sprowadzamy 97% ropy naftowej i 60% gazu ziemnego. Dla zapewnienia bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego Polski najbardziej zasadna wydaje się być zarówno dywersyfikacja struktury zużycia energii pierwotnej, jak i źródeł dostaw surowców energetycznych. Niezbędne w tym zakresie są działania rządu na rzecz zwiększenia wielkości i zapewnienia ciągłości dostaw surowców przesyłanych do Polski.

Polityka bezpieczeństwa energetycznego RFN może stanowić wzór dla Polski. Berlin podchodzi do tej problematyki bardzo poważnie, planując długofalowo. Co istotne, praktyka realizowania polityki bezpieczeństwa Niemiec jest wysoce zinstytucjonalizowana. W Polsce natomiast dopiero od kilku lat można zauważyć postęp w działaniach mających na celu zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego Polski.

Polska, podobnie jak Niemcy, powinna uczynić problem zapewnienia bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego integralną kategorią

polityki zagranicznej. Niezbędne w tym celu jest wypracowanie długofalowej strategii w tym zakresie. Alternatywą wobec uzależnienia od dostaw rosyjskich surowców energetycznych powinna być intensyfikacja współpracy politycznej i gospodarczej z państwami Azji Centralnej, jednego z filarów przyszłego bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego kraju. Polska powinna wypracować takie formy kooperacji z alternatywnymi wobec Rosji dostawcami surowców energetycznych, które zapewniłyby ciągłość współpracy, a tym samym służyłyby jej pogłębianiu. Polska powinna także rozwijać współpracę polityczną i gospodarczą z innymi ważnymi producentami gazu ziemnego i ropy naftowej w regionie Bliskiego i Środkowego Wschodu, mając na względzie konieczność osiągnięcia porozumienia dotyczącego głównie zakontraktowania dostaw gazu ziemnego do budowanego w Świnoujściu terminalu skroplonego gazu. Ważne jest również bardziej aktywne włączenie się Polski w dyskusje na forum międzynarodowym czy nawet sygnalizowanie bądź inicjowanie, uwzględniając, oczywiście, ograniczone możliwości techniczne i finansowe, propozycji rozwiązywania problemów z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego.

Bibliografia

- AA (2010), Energiepartnerschaft mit Marokko, 16.11.2010, Auswärtiges Amt, Pressemitteilung [online], <http://www.diplo.de/diplo/de/Laenderinformationen/Marokko/Aktuelles/101115-BM-Marokko,navCtx=171338.html> [21 listopada 2010].
- AGEB (2010), *Energieverbrauch in Deutschland im Jahr 2009*, März 2010, s. 11.
- BMWi (2010a), *Zahlen und Fakten. Energiedaten. Nationale und Internationale Entwicklung*, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, Berlin 2010.
- BMWi (2010b), *Die Aussenwirtschaftsoffensive. Chance nutzen – weltweit*, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, März 2010, s. 7.
- BMWi (2010c), Bundeswirtschaftsminister Rainer Brüderle reist vom 18. bis 19. Februar 2010 nach Moskau (Russische Föderation), 17.02.2010, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, Pressemitteilung.
- BMWi (2010d), Deutsch-Indisches Energieforum in Neu Delhi: Zusammenarbeit wird vertieft und verbreitert, 02.11.2010, Auswärtiges Amt, Pressemitteilung [online], <http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Presse/pressemitteilungen,did=365986.html> [18 listopada 2010].
- Böske Johannes, Rentz Heinrich (2008), *Versorgungssicherheit als politische Zielsetzung – Anspruch und Wirklichkeit in der deutschen und europäischen Energiepolitik*, „Energiewirtschaftliche Tagesfragen”, Juni, s. 18-23.
- Bundesregierung (2007), Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Angela Merkel zum G8-Weltwirtschaftsgipfel vom 6. bis 8. Juni 2007 in Heiligendamm, 24.05.2007 [online], http://www.bundesregierung.de/nn_915686/

- Content/DE/Archiv16/Regierungserklaerung/2007/2007-05-24-regierungserklaerung-g8.html [18 listopada 2010].
- Bundesregierung (2008), *Bericht der Bundesregierung zur Öl- und Gasmarktstrategie* [online], <http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/B/bericht-der-bundesregierung-zur-oel-und-gasmarktstrategie,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf> [10 listopada 2010].
- Bundesregierung (2010), Deutschland und China bauen strategische Partnerschaft aus, **16.07.2010, Bundesregierung, Pressemitteilung** [online], <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2010/07/2010-07-16-merkel-china.html> [21 listopada 2010].
- Defilla, Steivan (2007)**, *Energiepolitik. Wissenschaftliche und wirtschaftliche Grundlagen*, Zürich: Rüegger Verlag, s. 38.
- Dirmoser, Dietmar (2007), *Energiesicherheit. Neue Knappheiten, das Wiederaufleben des Ressourcennationalismus und die Aussichten für multilaterale Ansätze*, Kompass 2020, Friedrich Ebert Stiftung, August, Berlin.
- Eurostat (2009), *Pocketbooks. Energy, transport and environment indicators*, Eurostat, European Commission, Luxembourg, s. 18 i n.
- Frondel Manuel, Schmidt Christoph M. (2008), *Die Sicherheit der Energieversorgung in Deutschland: eine empirische Analyse*, „Energiewirtschaftliche Tagesfragen“, April, s. 8-14.
- Grewe, Hartmut (2006), *Energiesicherheit als strategisches Ziel: Anforderungen an eine Energieaussenpolitik*, „Analysen und Argumente aus der Konrad-Adenauer-Stiftung“, 36.
- Koalitionsvertrag (2009), *Wachstum, Bildung, Zusammenhalt. Der Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP, 17. Legislaturperiode*, Berlin 2009.
- Müller, Friedmann (2005), *Sicherheit der Energieversorgung braucht eine Sicherheitspolitik*, [w:] Arne Niemann (Hg.), *Herausforderungen an die deutsche und europäische Aussenpolitik. Analysen und Politikempfehlungen*, Dresden: TUDpress, s. 104-112.
- Nye, Joseph S. (1981), *Energie und Sicherheit. Probleme und Möglichkeiten einer Strategie für die Sicherung der Energieversorgung*, „Europa-Archiv“, 8, s. 227-238.
- Staffelt, Ditmar (2008), *Zehn Thesen zur Energieaussenpolitik Deutschlands*, „IPG“, 4, s. 126-138.
- Steinmeier (2006a), *Russland, Europa und die Welt – Perspektiven der Zusammenarbeit in globalen Sicherheitsfragen* – Dr. Steinmeier – 42. Münchener Konferenz für Sicherheitspolitik [online], <http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2006/060205-MuenchenKonferenz.html> [20 października 2010].
- Steinmeier (2006b), *Energie-Außenpolitik ist Friedens- und Stabilitätspolitik*, „Handelsblatt“ 23 März 2006 [online], <http://www.handelsblatt.com/politik/international/energie-aussenpolitik-ist-friedenspolitik;1053639> [20 października 2010].
- Steinmeier (2006c), *Internationale Aspekte der Energiepolitik, Rede von Bundesaußenminister Steinmeier beim zweiten Energiegipfel der Bundesregierung*, 09.10.2006 [online], <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Presse/Reden/2006/061009-Energiegipfel.html> [20 października 2010].
- The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership (2007) [online], <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Europa/Aussenpolitik/Regionalabkommen/EU-CentralAsia-Strategy.pdf> [10 września 2010].

Weissbuch (2006), *Weissbuch 2006. Zur Sicherheit und zur Zukunft der Bundeswehr, Bundesministerium für Verteidigung* [online], http://www.bmvg.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W26UYEPT431INFODE/WB_2006_dt_mB.pdf [10 września 2010].

Beata Molo, Ph. D., Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego, is a lecturer and an author or co-author of over a dozen scientific articles and three books (*International Political Relations* ed by E. Cziomer, Kraków 2008; *The International Energy Security in 21st Century* ed by E. Cziomer, Kraków 2008; *The International Security in the 21st Century. Selected Problems* ed by E. Cziomer, Kraków 2010). The basic subject of her academic research focuses on German issues in their political and economic dimension with particular emphasis on German energy security policy. She is interested in Polish, Russian and European Union's energy and ecological security policy too.

Abstract

The energy supply in the German Foreign and Security Policy

104

The aim of the energy security policy in Germany is to assure stable and sustainable supply of fuels. In order to achieve this goal German authorities are driven not only by economic calculations but they also take action as part of foreign policy, intensifying dialogue and cooperation with producers, transit countries and final consumers. The visits of the German Chancellor and minister of foreign affairs, taking into account the energy problems during intergovernmental consultations within the framework of bilateral commissions and working groups as well as direct support given to German corporations engaged in energy projects abroad – all of these serve to realizing this fundamental goal. The federal government commits itself to activities for energy security of the European Union and proactively supports different projects of international institutions and non-institutional liaison in this field.

Keywords

Energy security, security of supply, energy security policy, foreign energy policy.

Beata Molo, Dr., wissenschaftliche Mitarbeiterin an der Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego, Verfasserin zahlreicher Artikel und Mitverfasserin

(zusammen mit E. Cziomer drei Sammelbänder (*Internationale Politikbeziehungen*, Kraków 2008; *Internationale Energiesicherheit im 21. Jh.* Kraków 2008; *Internationale Sicherheit im 21. Jh. Ausgewählte Fragen*, Kraków 2010). Ihre Hauptforschungen konzentrieren sich auf die politischen und wirtschaftlichen Aspekte deutscher Politik, mit besonderer Berücksichtigung der Energiesicherheit Deutschlands. Zu ihren Forschungsinteressen gehören auch Fragen der Energiesicherheit in der EU, in Polen und Russland sowie der ökologischen Sicherheit.

Abstrakt

Die Sicherstellung regelmäßiger Lieferungen von fossilen Energieträgern ist das erklärte Ziel der Energiesicherheitspolitik Deutschlands. Um dieses Ziel zu erreichen, werden in Deutschland nicht nur die Wirtschaftlichkeitsberechnung und die Umweltverträglichkeit berücksichtigt, sondern auch zahlreiche Maßnahmen im Rahmen der Außenpolitik vorgenommen, indem Dialog und Kooperation mit den Liefer-, Transit-, und Verbraucherländern intensiviert werden. Dazu dienen die Auslandsbesuche der Bundeskanzlerin und der Bundesminister, die Besprechung der Energieprobleme mit den jeweiligen Partnern auf der Ebene der Regierungen, in den bilateralen Kommissionen und Arbeitsgruppen, sowie direkte Unterstützung deutscher Firmen, die an den Energieprojekten im Ausland beteiligt sind. Die Bundesregierung engagiert sich ferner bei den Programmen für die Energiesicherheit in der Europäischen Union und fördert Projekte internationaler Institutionen sowie außerinstitutionelle Kooperationsformen in diesem Bereich.

105

Schlüsselwörter

Energiesicherheit, Energieversorgung, Energiesicherheitspolitik, Energieaussenpolitik.